

1845, s [89]–382). [Följdskrift: [C A Agardh], Min herre! (s 382–384).] – Om de slaviska folken (Frey, 1849, s [1]–28, [81]–96, [321]–352). [Osignerad, att S skrivit uppsatsen framgår av innehållsförteckningen.] – Om konung Gustaf den förste och hans tidehvarf, särdeles de tvenne första s. k. Dalkarlsupproren (VHAAH, d 22, Sthlm 1861, s [239]–416). [Uppläst som inträdestal i VHAA den 18 aug 1859. Även utgivet som särtryck s å: Sthlm, (Norstedt), 178 s.] – Inträdes-tal hållet i Svenska akademien [över C A Hagberg] den 20 december 1864 (SAH, ifrån år 1796, d 39, Sthlm 1865, s [9]–53). [Följdskrift: [B E] Malmström, Svar på herr Svedeli inträdestal. [Dikt] (s [54]–60). Även utgivet som särtryck s å: Sthlm, (Norstedt), 45, 7 s. (Den senare pagineringsviten består av B E M:s svar.)] – Minne af professoren vid Upsala universitet kanslirådet Johan Upmarck-Rosenadler (SAH ... 40, Sthlm 1866, [1] pl-bl, s [511]–585). [Även utgivet som särtryck s å: Sthlm, (Norstedt), [1] pl-bl, 75 s. Planschbladet utgör titelblad.] – Tal [vid SA:s högtidsdag den 20 dec 1866] (SAH ... 41, Sthlm 1867, [1] pl-bl, s [107]–109). – Svar på herr Hildebrands inträdes-tal (ibid, s [147]–149). [Följdskrift till: B E Hildebrand, Inträdes-tal hållet i Svenska akademien den 20 december 1866 {över L M Enberg} (s [111]–146).] – Till firande af Birger Jarls och Stockholms grundläggnings sexhundraåriga minne. Föredrag på Svenska akademiens högtidsdag år 1866 (Ibid, s [181]–268). [Även utgivet som särtryck s å: Sthlm, (Norstedt), 88 s. Omtryckt i Smärre skrifter, d 2, [1] (1877), s [1]–53 (se under *egna* verk ovan, 1871).] – Minne af kongl. rådet och öfverste marskalken greve Carl Piper (SAH ... 44, Sthlm 1869, [1] pl-bl, s [25]–164). [Även utgivet som särtryck s å: Sthlm, (Norstedt), [1] pl-bl, 140 s. Planschbladet utgör titelblad.] – Minne af riksrådet och rikskansleren Erik Larsson Sparre (SAH ... 46, Sthlm 1871, [1] pl-bl, s [19]–374). [Planschbladet utgör titelblad.] – Minne af Olaus Petri (SAH ... 49, Sthlm 1874, [1] pl-bl, s [19]–219). [Planschbladet utgör titelblad. Särtryck s å med titel: Minnesteckning öfver Olaus Petri, Sthlm, (Norstedt), 203 s, [1] pl-bl. Särtrycket har eget titelblad samt samma planschblad med titel som i SAH. Omtryckt under titeln Minne ... i Smärre skrifter, d 2, [1] (1877), s [54]–171 (se under *egna* verk ovan, 1871).] – Minne af riksmarsken greve Svante Sture (SAH ... 46, Sthlm 1871, [1] pl-bl, s [59]–384). [Planschbladet utgör titelblad.] – Johan Jakob Nordström. Riksarkivarie, rättslär (Lefnadsteckningar öfver Kongl. Svenska Vetenskaps akademiens efter 1854 aflidna ledamöter, bd 2, Sthlm 1878–85, s [301]–405). – Arvid Bernhard Horn. Minnesteckning. Afd 1–2 (SAH, ifrån år 1796, d 54, Sthlm 1879, [3] s, s [131]–520, [1] pl-bl; d 55, Sthlm 1879, [4] s, s [1]–410). [Titel på planschbladet: Minne af kanslipresidenten greve Arvid Bernhard Horn. Särtryck s å: Sthlm, (Norstedt), Afd 1–2, ([3], 390 + [4], 410 s, [1] pl-bl).] – Om Martin Luthers kulturhistoriska betydelse (Tidskrift

för kristlig tro och bildning, årg 1, Upsala: Schultz, 1883, s [276]–291). – Minne af generallöjtnanten friherre Georg Carl von Döbeln (SAH, ifrån år 1796, d 60, Sthlm 1884, [1] pl-bl, s [27]–285). [Planschbladet utgör titelblad. Särtryck s å med titel: Georg Carl von Döbeln. Minnesteckning, Sthlm, (Norstedt), 206 s, [1] pl-bl. Särtrycket har eget titelblad samt samma planschblad med titel som i SAH.] – Om historisk vetenskap och historiska studier (HT, årg 8, 1888, s [29]–78).

Källor o litt: ED:s konseljakter 18 april 1856, nr 17, o 9 maj 1862, nr 1, RA.

O Alin, W E S (HT 1889); V Bergstrand, W E S: minnesteckn (1889); A Brusewitz, Från Svedelius till Kjellén (StvT 1945); C Frängsmyr, UU 1852–1916, 1–2 (2010); Historiker i vardag o fest: Hist fören i Uppsala 1862–2012, ed D Ludvigsson (2012); Hundra års hist diskussion: Hist fören i Upsala 1862–1962, ed R Torstendahl (1962); G Jacobson, Från Geijer till Hjärne: studier i sv historieskrivn under 1800-talet (1945); B Lewin, W E S: den förste moderne statsvetaren (Statsvetarporträtt: sv statsvetare under 350 år, ed G Falkemark, 1992); N F Sander, Inträdestal i SA den 20 dec 1889 (SAH ifrån år 1886, 4, 1890); Henrik Schück, SA:s hist, 5–7 (1937–39); dens, Anteckn:ar till SA:s hist 1883–1912, 1–2, ed B Svensén (SAH från år 1986, 19–20, 1994–95); Herman Schück, Hans Forssell (2001); E Svensén, Gubben Sved (Minnenas bok, 1916); E Tegnér, Minnen o silhouetter (1974); R Torstendahl, Källkritik o vetenskapssyn i sv hist forskn 1820–1920 (1964); R Törnebladh, V E S (Lefnadsteckn:ar öfver VA:s efter år 1854 aflidna ledar, 4, 1912).

Herman Schück

2 Svedelius, Carl, f 9 juni 1861 i Mora, d 21 okt 1951 i Sthlm, Engelbr. Föräldrar: underdirektören vid finska myntverket Gustaf S o Emelie Mathilda Ulff. Mogenhetsex vid Beskowska skolan, Sthlm, 22 maj 80, inskr vid UU 28 sept 82, FK 12 dec 85, FL 24 maj 89, disp 14 dec 97, FD 31 maj 98, allt vid UU, lärare o studieledare hos arvfurstarna Gustaf Adolf o Wilhelm aug 90–sept 96, genomgick provårskurs vid Sthlms h latinläroov på Norrmalm vt 94–vt 95, e lärare där ht 96–vt 99, lärare vid Sthlms borgarskola vt 97–vt 98, lektor i franska o engelska vid h a l i Luleå 31 maj 99–06, förest för Tekn skolan i Luleå ht 00–vt 04, grundare o led av centralstyr för Norrbottens arbetsstugor 03, led av stadsfullm i Luleå 04, ordf där jan 05–juni 06, rektor vid h realläroov å Norr-

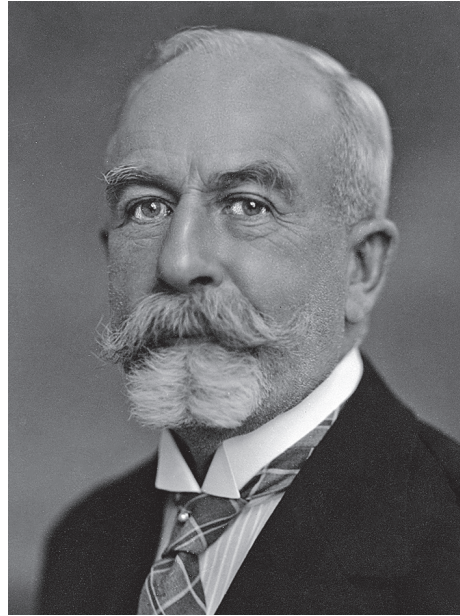
malm i Sthlm 23 mars (tilltr 1 juli) 06–26, tillika lektor i tyska o franska där från 11, ordf i Skolungdomens i Sthlm skyttefören 07–29, v ordf i direktionen för Sunnerdahls hemskolor på landet 09, ordf där 12–35, led av styr för Fören för skidlöpningens främjande i Sverige (Skidfrämjandet, från 38 Skid- o friluftsförbundet) 09, v ordf där 14–43, ordf i komm för den sv skolungdomens vinteridrottstävlar 10–31, i Sv skiddelegationen 14–43, i Nyfilologiska sällsk i Sthlm 15–36, i Sthlms landsstormsförb:s ungdomsavd 16–26, i Sveriges skolungdoms gymnastik- o idrottsförb (Skolidrottsförb) 16–36, v ordf i Fören för befrämjande av skolungdomens vapenövn:ar 16–47, i Sv sim- o livräddn:sällsk 17–35, ordf i Jordbrukareungdomens förb (JUF) 18–38, led av styr för Sv turistfören (STF) 19–35, av Riksidrottsförb:s (RF) överstyr 19–37, av dess förvalt:utsk 21–33, sekr i RF:s överstyr 25–33, led av direktionen för GCI 21–30, av fullm i Fören Norden 27.

G 29 juni 1905 i Strängnäs m författaren Julia Maria von Heijne (S 3).

Efter akademiska studier i Uppsala under 1880-talet vigde S större delen av följande decennium åt ett pedagogiskt specialuppdrag: studieledning och undervisning av prinsarna Gustaf Adolf och Wilhelm. Redan i prinspedagogiken gav S framträdande plats åt idrott och friluftsliv, det inslag som mer än något annat skulle komma att bära hans signum som ungdomsföstrare. I slutet av 1890-talet fullföljde han också sina egna studier genom en doktorsavhandling i franska, betitlad *L'analyse du langage appliquée à la langue française* (1897).

Som forskare kännetecknades S av självständighet och nytänkande. Han betonade mer än som då var vanligt funktionens betydelse framför formen vid förklaringen av språkliga fenomen. I linje med denna orientering var han långvarig ordförande i det 1894 stiftade Nyfilologiska sällskapet. Verksamheten som språkvetenskaplig ”modernist” begränsades emellertid ofrånkomligen av hans många engagemang på andra områden. Sina vetenskapliga resultat sammanfattade han som pensionär i skriften *Språkanalys* (1944).

En första period som läroverksman genomförde S i Luleå, där han var lektor i

CARL SVEDELIUS
Foto G T M Hård
KB

franska och engelska. Därefter nådde han sin slutdestination som rektor för Norra realläroverket i Stockholm. Från denna bas gjorde han sig nationellt känd dels som debatterande pedagog, dels som idrotts- och friluftsförb:are, två roller han sökte förena.

Som allmän skoldebattör framträdde S flitigt i både tal och skrift. Han utgick från ett brett synsätt som innefattade såväl kunskapsinhämtning som fostrande och samhällsanpassande inslag. I en rad skrifter spreds hans uppfattning om skola och personlighetsutveckling. Även skolorganisatoriska frågor engagerade honom. Hans egen skolgång i Beskowska skolan i Stockholm och rektorsåren vid Norra realläroverket inspirerade likaledes till var sin bok.

I sin läroverkspraktik byggde S på förtroende och naturlighet i relationen lärare–elev och sökte intressera sig för den enskilda individen. Samtidigt kunde han visa tecken på distans visavi sina lärarkolleger (Åstrand). Som särskilt effektivt kontaktmedel såg han den neutrala mötesplats idrott och friluftsliv erbjöd. Utan tvivel föredrog

han både personligen och av pedagogiska skäl fysiska aktiviteter i naturen. Skidsporten torde ha stått honom närmast. Men när den arena- och föreningsbundna moderna tävlingsidrotten på allvar började slå igenom just de år då den 20-åriga rektorsperioden inleddes, tog han till sig även detta omstridda fenomen och införde det på sin skola.

Norra realläroverket fick namn om sig att vara "idrottsläroverket" framför andra. Det utmanades i ett nät av tävlingar skolor emellan på lokal och nationell nivå. Man radade upp framgångar avlästa i en växande prissamling. Samtidigt bedrevs ett prestationsfritt friluftsliv liksom militärövningar och skytte, allt uppmuntrat av S. Sammantaget närmade sig S och hans läroverk den "athleticism" som präglade den engelska public school-miljön; i tävlingsintensitet låg man förmodligen efter, i allsidighet före.

Även på nationell nivå fick skolidrotten i början av 1900-talet luft under vingarna. Visserligen dröjde det till 1928 års läroverksstadga, innan idrott och friluftsliv fick sitt genombrott i den obligatoriska undervisningen. Men S hade envetet och länge, bl a i en offentlig arbetsgrupp redan 1908–09, pläderat för utökad plats åt dessa inslag. Han och andra reformistiska pedagoger nöjde sig inte med den traditionella, formbestämda linggymnastiken; de hade en preferens för funktionen framför formen både inom språketenskapen och kroppsövningskulturen. Med 1928 års reform fick även ämneslärarna ansvar för de många friluftsdagarna samtidigt som det omformulerade ämnet "gymnastik med lek och idrott" markerade slutet på gymnastikheraväldet, båda inslagen helt i linje med de mål S arbetat för.

Den frivilligt organiserade skolidrotten fick sitt genombrott under mellankrigstiden. En riksorganisation hade bildats 1915: Sveriges skolungdoms gymnastik- och idrottsförbund. S blev ordförande, en post han behöll ett tjugotal år. Syftet var dubbelt, dels att få till stånd lokala föreningar vid alla skolor och främja deras verksamhet, dels (mera outtalat) att förhindra överdrifter.

Redan 1909–10 hade S startat skolung-

domens vinteridrottstävlingar och han var långvarig ordförande i den arrangerande kommittén. En motsvarande insats gjorde han som överledare vid skolungdomens fjällfärder. Han låg även bakom den rad av nordiska kongresser för skolungdomens fysiska fostran som påbörjades i Stockholm 1921. Mer traditionsbevarande än nydanande var den begränsade aktivitet (främst årliga tävlingsskjutningar) som den redan på 1860-talet bildade Föreningen för befrämjande av skolungdomens vapenövningar stod för med S som vice ordförande.

S engagerade sig från 1919 i den allmänna idrottsrörelsen, ledd av Riksidrottsförbundet (RF). Han ingick i både överstyrelse och förvaltningsutskott samt fungerade som sekreterare med begränsade uppgifter. Därmed kom han att bli skolans röst, nära nog den enda, i den högsta idrottsledning. Han underlät inte att höja den både vid de uppmärksammade "idrottsriksdagarna" (årsmötena) och i vardagslag. I början av 1930-talet trappade han ner sitt engagemang i RF-ledningen samtidigt som prins Gustaf Adolf, hans forne elev, avgick som ordförande.

En rad ytterligare styrelseuppdrag skvallrar om den centrala position S intog på idrotts- och friluftsområdet i vid mening. Minst tycks han ha intresserat sig för den internationella tävlingsidrotten. Exempelvis verkade han längre perioder som ordförande eller ordinarie styrelseledamot i Skidfrämjandet, Svenska sim- och livräddningssällskapet, Svenska skiddelegationen (en statlig inrättning), GCI-direktionen och STF. Inte heller skytterörelsen och landstormen undgick hans intresse.

S hann också befatta sig med sociala organisationer utanför läroverk och idrott/friluftsliv. Under Luleåtiden tog han initiativ till särskilda "arbetsstugor"; hans fru Julia (S 3), som i övrigt framträdde på den litterära arenan, gjorde här stora insatser. Något senare blev S ordförande i den organisation som drev Sunnerdahls hemskolor på landet, en post han behöll till 1930-talets mitt. Undervisningen var orienterad mot jordbruk och andra praktiska arbetsområden. Denna lantliga förankring kan bidra till att förklara att S blev den första ordföranden i det 1918 bildade Jordbrukare-

ungdomens förbund (JUF), en livskraftig riksomfattande sammanslutning med syfte att kulturellt och fackligt stimulera landsbygden och motverka den pågående ”flykten” till tätorterna.

S behöll många av sina uppdrag påfallande högt upp i åren, så också sin egen fysiska form. Han levde som han lärde: skidade, vinterbadade och långpromenerade till inte obetydligt över de åttio. Sin största och mest originella insats gjorde han som förmedlande länk mellan å ena sidan skolvärlden, å den andra det framflytande intresset för idrott och friluftsliv. I denna roll var han länge landets i särklass ledande.

S:s arkiv (1 vol: korrespondens, tidn:klipp, fotografier, medaljer o ordnar m m) i UUB. – Brev från S i GUB (bl a till J Vising), KB, LUB (bl a till G E Hellquist), RA (bl a till K Kärre o S Örjangård), UUB (bl a till J A Eklund o P A Geijer samt många till G E Svedelius) o VA (bl a till V B Wittrock).

Tryckta arbeten (egna verk): Étude sur la sémantique. Upsala: Josephsons antikvariat, 1891. [3], 50 s. – Om obligatoriskt feriearbete. Sthlm: Fritzes hofbokhandel, 1895. 54 s. – L'analyse du langage appliquée à la langue française. [Akad avh UU.] Upsala: Imprimerie Almqvist & Wiksell, 1897. [3], 178, [2] s. – P Voss' Deutsches Lesebuch (1900). Se under *redigerat* nedan. – Norrbottens läns arbetsstugor, grundade under niodåret 1902–1903. [Omslagets baksida:] U o [=Sthlm:] Fritze i distribution, 1903. (Luleå: Luleå boktr-a-b). 43, [1] s, [1] kartbl, ill. – Realskoleexamen och vår senaste läroverksreform. Sthlm: Norstedt, 1916. [2], 85 s. (Skrifter utg av Pedagogiska sällskapet i Stockholm, 2). – Bygd och folk (1927). Se under *redigerat* nedan. – Norra real 1876–1926. Sthlm: Norstedt, 1927. 178 s. – Jordbrukare-ungdomens förbund. Arbetsmetoder och arbetsresultat. Bollnäs: J.U.F:s förl, 1929. 52 s. (J.U.F:s småskrifter, 7). [2. uppl 1929.] – Tänkt och talat om pojkar och pedagoger. Sthlm: Norstedt (Svenska bokförl), 1930. 131, [1] s. – Föreningen Söderhem 1914–1933. Andrew Alfvén, Ett 20-årigt Socialt arbete. C. Svedelius, Spridda drag ur Föreningen Söderhems sociala arbete. Axel Gard, Söderhem och Stockholms stad. Sthlm 1933. (Hackzells tr). 47 s, fotogr. [S:s bidrag återfinns på s 29–36. Ny utg 1971.] – Vår skola, som vi minns den. Beskowska skolan [Sthlm] 1867–1937. Sthlm: Norrmalms-tr i distribution, 1938. 199, [1] s, ill. – Språkanalys. Upps och Sthlm: Almqvist & Wiksells boktr, 1944. 135 s.

Tryckta arbeten (bidrag): S:s bidrag har ej närmare efterforskats, men det kan nämnas att han enligt tillgängliga källor publicerade minst 30 bidrag 1896–

1943. Dessa omfattar ett fåtal språkvetenskapliga uppsatser, artiklar om ungdomars idrott och (fysisk) fostran samt om Norrlands arbetsstugor, och även med anledning av S:s engagemang i Jordbrukare-ungdomens förbund.

Redigerat (utgivet): P. Voss' Deutsches Lesebuch. [I: Für schwedische Schulen] bearbeitet und herausgegeben von C. S. Sthlm: Fritze, 1900. 2 d. [Från 3. Auflage 1907 utgiven under S eget namn.] I. 1900. vii, 201 s. [2. Auflage 1903. 3., verbesserte Auflage 1909: I, Von C. S. ... vii, 205 s. 4.–5., verbesserte Auflage 1912–28.] II, Einiges über Deutschland und aus der deutschen Poesie nebst einem Schweden gewidmet anhang. [6], 100 s. – Bygd och folk. Av C och J Svedelius. [Verso:] Redaktionskommitté: N Hanningen och J Lindquist samt utgivarna. Sthlm: Norstedt; [II–III:] Svenska bokförl, 1927–34. [I]–III. [Läsebok.] [I]. 1927. 379 s, fotogr. II, Grannländer och stamfränder. 1929. 310 s, fotogr. III, Kultur i Norden. 1934. 347 s, fotogr. – Svensk idrott. 1928–1929. [Verso:] Redaktionskommitté: C S, T Friman. Sthlm 1929–30.

Källor o litt: H Alving, C S död (SvD 22 okt 1951); G Brandt, En nobel gammal rektor (SvD 23 okt 1951); J Lindroth, Gymnastik med lek o idrott: för o mot fria kroppsövningar i det sv läroverket 1878–1928 (1993); H Meinander, Karaktärsdaning framförallt! en skiss av C S: pedagog o idrottsideolog av nordiska mått (Idrott, hist o samhälle: Sv idrottshist fören:ens årsskr 1991); dens, Towards a bourgeois manhood: boys' physical education in Nordic secondary schools 1880–1940 (1994); NF:s sportlex, 6 (1946); Sv folkrörelser, 3 (1939); S Åstrand, Norra real 100 år (1976).

Jan Lindroth

3 Svedelius, Julia Maria, f 2 feb 1870 Helgarö, Söd, d 6 juli 1955 i Sthlm, Engelbr. Föräldrar: kaptenen Lars Georg von Heijne o Erlin Elisabet Maria Dahlqvist. Språkstudier i Montpellier, Frankrike, 03, led av styr för Sv Röda korsets kvinnofören 09–16, sekr i Sv Röda korsets skolkomm 11, initiativtagare till dess skolkurser, led av styr för Norrbottens läns arbetsstugor 17–54, förestod sjukhemmet Erlinhemmet 23–36, anordnade sommarkurser i sjukvård för kvinnl ödebygdslärare o kvinnl föreståndare för arbetsstugor 24–44, innehade Röda korsets överstyr:s långvariga uppdrag att förbättra sjukvården. Förf. – Iqml 14.

G 29 jun 1905 i Strängnäs m läroverkslektorn Carl S (S 2).